

Piotr Napierała

Rezydencje pałacowe Kotliny Jeleniogórskiej na liście pomników historii

Palace residences in the Jeleniogórska Valley on the list of monuments of history

2 lutego 2012 r. w pałacu prezydenckim przy Krakowskim Przedmieściu w Warszawie odbyła się uroczystość wręczenia przez Prezydenta Bronisława Komorowskiego tytułu Pomnika Historii m.in. 11 założeniom parkowo-pałacowym Kotliny Jeleniogórskiej. Po raz pierwszy od wielu lat nadano temu wydarzeniu szczególną oprawę i rangę. **Pomnik historii** to jedna z form ochrony dziedzictwa wymieniona w ustawie z 2003 r. Terminem tym określa się zabytek nieruchomy o szczególnym znaczeniu dla kultury naszego kraju. Jego rangę podkreśla fakt, że jest ustanawiany przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej specjalnym rozporządzeniem na wniosek Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. **Pomniki historii** ustanawiane są od 1994 r. Do dziś na tej prestiżowej liście znajduje się 48 obiektów lub zespołów urbanistycznych, w tym obiekty architektoniczne, krajobrazy kulturowe, układy urbanistyczne lub ruralistyczne, zabytki techniki, obiekty budownictwa obronnego, parki i ogrody, cmentarze, miejsca pamięci najważniejszych wydarzeń lub postaci historycznych oraz stanowiska archeologiczne.

Gdy uświadomimy sobie, że rezydencje pałacowe Kotliny Jeleniogórskiej znajdują się na tak elitarniej liście, że występują obok powszechnie znanych i uznanych zabytków, takich jak staromiejskie układy Krakowa, Gdańska czy Warszawy, klasztor jasnogórski, katedra gnieźnieńska, zamek w Malborku czy kopalnia soli w Wieliczce, to musimy sobie zadać pytanie: jak uzasadnić ich obecność wśród najcenniejszych naszych zabytków Polski i równocześnie fakt, że są prawie nieznanne?

O ich niebycie w szerszej świadomości społecznej przez kilkadziesiąt ostatnich lat najlepiej może świadczyć fakt, że nawet specjaliści od architektury rezydencjonalnej w Polsce zauważyli fenomen Kotliny Jeleniogórskiej dopiero na początku tego stulecia. Powodów takiego stanu świadomości z całą pewnością jest kilka. Z jednej strony względy polityczne i ideologiczne w okresie powojennym nie sprzyjały eksponowaniu spuścizny pruskiej, szczególnie związanej z domem Hohenzollernów. Innym powodem, szczególnie w ostatnich latach, był stan zachowania jeleniogórskich rezydencji. Wiele najcenniejszych pałaców i dworów było w stanie katastrofy budowlanej, odarte z detalu, oryginalnego wyposażenia. Otoczone często dobudówkami i dzikimi

On February 2, 2012, in the Presidential Palace at Krakowskie Przedmieście in Warszawa, there took place the ceremony during which President Bronisław Komorowski nominated 11 palace and park complexes in the Jeleniogórska Valley to the title of the Monument of History. For the first time in many years the event was given a special setting and rank. The Monument of History is a form of protecting national heritage mentioned in the legal act of 2003. The term denotes an immovable historic object of particular significance for the culture of our country. Its rank is emphasized by the fact, that it is established by the President of the Republic of Poland in a special directive at the motion of the Minister of Culture and National Heritage. Monuments of History have been established since 1994. Until today this prestigious list has included 48 objects or urban complexes such as architectonic objects, cultural landscapes, urban or rural layouts, technological monuments, defensive constructions, parks and gardens, cemeteries, places commemorating the most important events or historical personages, and archaeological sites

When we realise that palace residences of the Jeleniogórska Valley are on such an elite list, that they are named beside the universally known and admired monuments such as: the old town layouts of Krakow, Gdańsk or Warszawa, the monastery on Jasna Góra, the cathedral in Gniezno, the castle in Malbork or the salt mine in Wieliczka, then we must ask ourselves: how to justify the presence of the palaces among the most valuable Polish monuments and simultaneously the fact that they are almost unknown?

Their non-existence in the widely understood social awareness during the last several decades can be best confirmed by the fact that even specialists at residential architecture in Poland noticed the phenomenon of the Jeleniogórska Valley only at the beginning of this century. There are certainly several reasons for this sorry state of awareness. On the one hand, political and ideological considerations during the post-war period were not favourable towards exhibiting the Prussian heritage, particularly associated with the Hohenzollern dynasty. Another reason, especially during the recent years, was the state of preservation of the residences. Numerous most valuable palaces and manors were in the state of a construction disaster, stripped off their detail and

rozbudowami, wspaniałe budowle pałacowe zniknęły z krajobrazu kulturowego Kotliny Jeleniogórskiej. Podobny los spotkał otaczające je parki romantyczne. Przemienione na pola uprawne, pastwiska, lasy, a nierzadko i wysypiska śmieci, z całą pewnością nie przypominały XIX-wiecznych ogrodów sentymentalnych. Dopiero w ciągu ostatnich 10 lat pałace i otaczające je rozległe parki zaczęły powracać do świetności. Nowi właściciele, nadający często nowe funkcje dawnym rezydencjom, oraz większa wiedza, docenienie i świadomość rangi historycznej i artystycznej założeń pałacowych sprawiły, że region nazywany w przeszłości śląskim Elizjum zaczął o sobie przypominać. Ponownie wydobyte walory świetnych budowli i założeń ogrodowych zaczęły się wyłaniać z niebytu i zapomnienia.

Na ten niezwykle krajobraz kulturalny składa się obszar ok 100 km², na którym znajduje się 30 zamków, pałaców i dworów. To ewenement w skali Europy. Nie można było jednak wpisać na listę Pomników Historii ani całego obszaru, ani wszystkich 30 obiektów, bo stan ich zachowania, częste przekształcenia, nie spełniał warunków i kryteriów wpisu, szczególnie tego który związany jest z autentycznością. Poszukując zatem wspólnego mianownika dla wpisu kilkunastu rezydencji pałacowych w regionie pod jednym „szyldem” uznano, że tym szczególnym wyróżnikiem będzie ich romantyczny kostium i otoczenie. Wpisem objęto zatem te rezydencje pałacowe, które przekształcano, bądź te, które wzniesiono w duchu romantyzmu przełomu XVIII i XIX w. To okres, który w dziejach Kotliny Jeleniogórskiej można nazwać złotym wiekiem. W tym czasie tereny te pozostają własnością pruskiej rodziny królewskiej i spokrewnionych z nią arystokratycznych rodów europejskich. Właściciele nie szczędzili trudu i środków, przekształcając swoje majątki w romantyczne założenia pałacowo-parkowe, równocześnie ubiegające się o miano ośrodka życia kulturalnego ówczesnego Królestwa Pruskiego. Działali tu twórczo najlepsi architekci dworu: Friedrich Gilly (1772-1800), Carl Gotthard Langhans (1733-1808), Karl Friedrich Schinkel (1781-1841), August Stüler (1800-1965) oraz twórcy ogrodów dworskich: Peter Joseph Lenné (1789-1866), Gerhard Koeber (1809-1852), Eduard Petzold (1815-1891). Bliskie konseksje rodzinne właścicieli poszczególnych pałaców i dworów oraz podjęte w ich efekcie działania projektowe i planistyczne (wytyczanie alei między majątkami, osie widokowe łączące sąsiadujące założenia) sprzyjały całościowemu postrzeganiu Kotliny Jeleniogórskiej jako spójnego, jednorodnego założenia krajobrazowego.

Obszar objęty wnioskiem spełnia zatem postulat komplementarności krajobrazu kulturowego, stanowiąc kompleks rezydencji wzajemnie ze sobą połączonych uwarunkowaniami historycznymi, jak również kompozycyjno-przestrzennymi. Godna podkreślenia jest przy tym harmonijna kompozycja nagromadzonych w wyjątkowo dużym stopniu wybitnych dzieł kultury materialnej i naturalnego bogactwa krajobrazowego Karkonoszy oraz Rudaw Janowickich.

Zespoły pałacowo-parkowe w Kotlinie Jeleniogórskiej to jeden z najlepszych przykładów założeń rezydencjonalnych nie tylko w skali kraju, ale również w wymiarze europejskim. Potwierdza to m.in. coraz głośniejsza dyskusja o konieczności wpisania tego obszaru na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO, prowadzona wśród konserwatorów zabytków. Brak powszechnego uznania dla tego

original furnishing, frequently surrounded with extensions and illegal developments, those magnificent palace buildings vanished from the cultural landscape of the Jeleniogórška Valley. The romantic parks surrounding the palaces suffered a similar fate. Converted into arable land, pasture, woods and frequently rubbish dumps, they certainly did not resemble the 19th-century sentimental gardens. Only during the last 10 years did the palaces and vast parks surrounding them begin to be restored to their former glory. New owners, frequently adding new functions to old residences, together with more profound knowledge, appreciation and realisation of the historical and artistic rank of the palace complexes caused the region that used to be called Silesian Elysium to be remembered again. Restored values of splendid buildings and garden were slowly rescued from oblivion.

This extraordinary cultural landscape covers the area of app. 100 km², in which there are 30 castles, palaces and manors, which is a unique phenomenon on European scale. However, it was not possible to enter into the List of Historic Heritage either the whole area or all the 30 objects since their state of preservation, or frequently their transformations did not meet the requirements and criteria of such an entry, particularly those concerning authenticity. Thus, looking for a common denominator for entering several palace residences in the region under one “heading”, it was decided that the distinctive feature would be their romantic costume and surroundings. Therefore, the entry comprised those palace residences which were either transformed or erected in the spirit of Romanticism from the turn of the 18th and 19th century. It was the period which could be called the Golden Age of the Jeleniogórška Valley. At that time the region used to belong to the Prussian royal family and related European aristocratic families. The owners spared no effort or expense to transform their estates into romantic palace and park complexes, simultaneously aspiring to the title of the centre of the cultural life in the then Kingdom of Prussia. The best court architects such as: Friedrich Gilly (1772-1800), Carl Gotthard Langhans (1733-1808), Karl Friedrich Schinkel (1781-1841) or August Stüler (1800-1965) created their work there, as well as creators of courtly gardens: Peter Joseph Lenné (1789-1866), Gerhard Koeber (1809-1852), Eduard Petzold (1815-1891). Close family relationships among the owners of particular palaces and manors, as well as resulting project and planning activities (marking out avenues between estates, vistas linking neighbouring layouts), favoured the overall perception of the Jeleniogórška Valley as a coherent, uniform landscape layout.

The area in question fulfils the criterion of complementary character of cultural landscape as it constitutes a complex of residences mutually combined by historical as well as composition and spatial conditions. Moreover, it is worth emphasising the harmonious composition of the outstanding masterpieces of material culture accumulated here on a unique scale and the natural lushness of the Karkonosze and the Rudawy Janowickie landscape.

The palace and park complexes in the Jeleniogórška Valley are one of the best examples of residential layouts not only in the whole country, but also on European scale. It is confirmed by e. g. a more vehement discussion among monument conservators concerning the necessity of entering this area into the UNESCO World Heritage List. Lack of general appreciation for that unique region can be

wyjątkowego miejsca może zmienić decyzja o uznaniu ich za Pomnik Historii. Warto zatem bliżej je przedstawić.

Pałac i park Paulinum w Jeleniej Górze to jedno z najlepiej położonych założeń rezydencjonalnych w Kotlinie Jeleniogórskiej. Rozległy trójkondygnacyjny pałac wzniesiony został na wzgórzu na wschód od centrum miasta. Malownicza budowla z założeniem tarasowym, licznymi wieżyczkami, wykuszami oraz loggią skierowaną ku zboczu dominuje nad Górą Krzyżową. Obiekt jest bogato zdobiony kamiennym detalem architektonicznym. Do środka pałacu prowadzi wągielbiony portyk z kolumnami. Wnętrza zachowały swój pierwotny wystrój oraz charakter na dwóch kondygnacjach (przyziemie i parter). Pierwsze wzmianki o dobrach paulińskich pochodzą z 1655 r. i są związane z przybyciem jezuitów do Jeleniej Góry. Dzięki nim szybko utrwaliła się nowa nazwa folwarku i majątku ziemskiego – *Paulinenhof*. W połowie XIX w. folwark i otaczające je ziemie kupił znany jeleniogórski fabrykant Richard von Kramst. W 1855 r. zlecił on jeleniogórkowskiemu ogrodnikowi Siebenhaarowi, twórcy plant jeleniogórskich, założenie na Górze Krzyżowej parku krajobrazowego. Willę w stylu zamkowo-dworskim zlokalizował na specjalnie uformowanej skarpie na wschodnim zboczu góry. W 1906 r. Oskar Carlo, znany śląski przemysłowiec, rozpoczął przebudowę i modernizację pałacu. Powierzył to zadanie wrocławskiemu architektowi Karolowi Grosserowi, który rozbudował pałac w duchu eklektycznym. Po śmierci Oscara Caro w 1931 r. obiekt został zakupiony przez Niemiecki Front Pracy, który przekształcił go na centrum szkoleniowe NSDAP. We wrześniu 1945 r. pałac stał się największą państwową składnicą dolnośląskich dzieł sztuki, następnie zlokalizowano w nim kasyno oficerskie dla pobliskiego garnizonu wojskowego. Od 2002 r. pałac jest własnością prywatnej spółki i mieści się w nim hotel wraz z restauracją.

Pałac Schaffgotschów wraz z kompleksem parkowym w Jeleniej Górze-Cieplicach to monumentalna rezydencja wzniesiona w latach 1784–1788 dla księcia Johanna Nepomucena Schaffgotscha, w miejscu renesansowego dworu Schaffgotschów i ówczesnego domu gościnnego. Powstała z wykorzystaniem reliktów obu budynków, które pozostały po pożarze w 1777 r. Pałac reprezentuje zapóźniony jak na 4. ćwierć XVIII w. styl dojrzałego baroku w połączeniu z formami wczesnoklasycystycznymi. Autorem projektu jest Johann Georg Rudolf, który był zatrudniony w dobrach Schaffgotschów oraz w majątku cystersów krzeszowskich. W pobliżu pałacu znajduje się starannie utrzymany, piękny stylowy park angielski, zaprojektowany w 1819 r. Powstał w wyniku współpracy ogrodnika Wäłtera z Bukowca i architekta Antona Mallickha. W 1838 r. park został poszerzony przez przybyłego z Bad Muskau Rittersa, ogrodnika księcia Pücklera. Po prawej stronie centralnej alei wznosi się klasycystyczny pawilon, po lewej empirowy Teatr Zdrojowy wybudowany w latach 1835–1836 i przylegający do niego klasycystyczny budynek dawnej Galerii z lat 1798–1800, zaprojektowany przez Carla Geislera. „Galeria” nawiązuje do renesansowych włoskich willi. Obecnie w pałacu znajduje się filia Politechniki Wrocławskiej, a park jest główną atrakcją uzdrowiska Cieplice.

Zespół pałacowo-parkowy w Mysłakowicach to przez kilkadziesiąt lat letnia rezydencja królów pruskich. Pierwsza wzmianka o bliżej nieokreślonych dobrach lennych w Mysłakowicach, należących do braci von Kolberg,

changed by the decision about listing it as a Monument of History. Therefore the complexes seem worth introducing.

The Paulinum palace and park in Jelenia Góra are one of the best located residential layouts in the Valley. A vast three-storey palace was erected on a hill to the east of the city centre. A picturesque building with a terrace, numerous turrets, bay windows and a loggia facing the slope, overlooks the Krzyżowa Mountain. The object is richly decorated with stone architectural detail. A sunken portico with columns leads inside the palace. The interiors have preserved their original decoration and character on two storeys (basement and ground floor). The first mention of the Paulinum estate comes from 1655, and is associated with the arrival of the Jesuit Order to Jelenia Góra. Thanks to them the new name of the manor and estate – *Paulinenhof* – caught on quickly. By the mid-19th century, the manor farm and the surrounding land was purchased by a well-known factory owner from Jelenia Góra, Richard von Kramst. In 1855, he commissioned Siebenhaar, a gardener and the creator of the park in Jelenia Góra, to lay out a landscape park on the Krzyżowa Mountain. The villa in the castle-manor style was situated on a specially formed escarpment on the east slope of the mountain. In 1906, Oskar Carlo, a well-known Silesian manufacturer, initiated the process of rebuilding and modernising the palace. He entrusted this task to an architect from Wrocław, Karol Grosser, who rebuilt the palace in the style of eclecticism. After Oscar Carlo's death in 1931, the object was purchased by the German Labour Front, which converted it into a training centre of the NSDAP. In September 1945, the palace became the largest state storehouse for art masterpieces in Lower Silesia, and then an officers' mess for the nearby military garrison was located there. Since 2002, the palace has been the property of a private company and houses a hotel and a restaurant.

The Schaffgotsch Palace with the park complex in Jelenia Góra-Cieplice are a monumental residence erected in the years 1784–1788 for the Duke Johann Nepomuc Schaffgotsch, on the site of the Renaissance Schaffgotsch manor and a guest house. It was built using relics of both former buildings left after the fire in 1777. The palace represents the style of mature Baroque, rather late for the last quarter of the 18th c., in combination with early-classicist forms. The author of the project was Johann Georg Rudolf, who was employed on the Schaffgotsch estate and in the property of the Cistercians in Krzeszow. In the vicinity of the palace there is a beautiful, well-maintained, stylish English park, designed in 1819. It was created as a result of cooperation between the gardener Walter from Bukowiec and the architect Anton Mallickh. In 1838, the park was extended by Ritter, the gardener of duke Pückler, who arrived from Bad Muskau. On the right-hand side of the central avenue there stands a classicist pavilion, while on the left there is an Empire-style Teatr Zdrojowy (Spa Theatre) erected in the years 1835–1836, and an adjoining classicist building of the former Gallery from 1798–1800, designed by Carl Geisler. The “Gallery” alluded to Renaissance Italian villas. At present the palace houses a branch of the Wrocław Polytechnic, and the park is the main attraction of the health-resort in Cieplice.

The palace and park complex in Mysłakowice was a summer residence of the Prussian kings for several years. The first mention of an indefinite land tenure in

Ryc. 1. Pałac i park Paulinum w Jeleniej Górze, fot. P. Napierała
 Fig. 1. The Paulinum palace and park in Jelenia Góra, photo by P. Napierała

Ryc. 3. Zespół pałacowo-parkowy w Mysłakowicach, fot. P. Napierała
 Fig. 3. The palace and park complex in Mysłakowice, photo by P. Napierała

Ryc. 2. Pałac Schaffgotschów wraz z kompleksem parkowym w Jeleniej Górze-Cieplice, fot. P. Napierała
 Fig. 2. The Schaffgotsch palace with the park complex in Jelenia Góra – Cieplice, photo by P. Napierała

Ryc. 5. Zespół pałacowo-parkowy w Bukowcu. Widok na herbaciarnię, fot. P. Napierała
 Fig. 5. The palace and park complex in Bukowec. View of the tea-house, photo by P. Napierała

Ryc. 6. Zespół pałacowo-parkowy w Bukowcu. Widok z herbaciarni na Śnieżkę, fot. P. Napierała
 Fig. 6. The palace and park complex in Bukowec. View from the tea-house towards Śnieżka Mt., photo by P. Napierała

pochodzi z 1385 r. Budowę barokowego pałacu przypisuje się Maksymilianowi Leopoldowi von Reibnitz, w drugiej połowie XVIII w. Ale to August Neidhard von Gneisenau, znakomity wódz pruski, przebudował barokowy pałac po 1816 r. w stylu neoklasycyzmu. Od spadkobierców hrabiego odkupił posiadłość w 1831 r. król pruski Fryderyk Wilhelm III i przekształcił ją w majorat koronny. Pałac ponownie zmodernizował stylistycznie nadworny architekt królestwa pruskiego K.F. Schinkel w latach 1832-1835. Wtedy także pod nadzorem Lennégo założono rozległy park krajobrazowy w pobliżu pałacu. Po śmierci króla Mysłakowice odziedziczyła wdowa – Augusta von Harrach, księżna legnicka, ale odsprzedała je w 1840 r. następcy tronu Fryderykowi Wilhelmowi IV, który zajął się osobiście kolejną przebudową pałacu i włączył w nią architekta Augusta Stülera. Uczeń Schinkla powiększył rezydencję o nowe wnętrza oraz nadał jej obecny, neogotycki charakter. Dobra pozostały w rękach Hohenzollernów do 1909 r., kiedy to rozwiązano majorat koronny. Po jego likwidacji bezpośredni zarząd nad majątkiem przejął starosta powiatu jeleniogórskiego. W latach 1920-1921 posiadłość podzielono na dwie części. Zachodnią z parkiem, pałacem i folwarkiem kupił Ernst Rudolf, fabrykant z Saksonii, właściciel fabryki lnu w Mysłakowicach. Wschodnią, zwaną resztówką, z młynem, tartakiem i willą księżnej legnickiej przejął Guid Feustel. Po drugiej wojnie światowej założenie pałacowo-parkowe podzielone zostało pomiędzy różnych właścicieli, m.in. Lasy Państwowe i PGR, a pałac i dawną willę księżnej legnickiej przeznaczono na cele szkolne.

Zespół pałacowo-parkowy w Bukowcu to dzieło życia twórcy przemysłu górniczego i hutniczego na Śląsku. Przełomową datą w dziejach posiadłości był rok 1785, w którym dobra przeszły na własność hrabiego Fryderyka Wilhelma von Redena, ministra górnictwa i hutnictwa rządu pruskiego. Około 1800 r. pałac został przebudowany w stylu klasycystycznym przez Friedricha Rabego z Berlina. Zabudowania gospodarcze za pałacem zaprojektował uczeń Langhansa – Karl Gottfried Geisler. Na przełomie XVIII i XIX wieku wokół swojej siedziby w Bukowcu Reden utworzył romantyczny park krajobrazowy, zaliczany przez współczesnych do najcenniejszych i najpiękniejszych w Prusach. Jest on nadal jednym z największych tego typu założeń w Polsce. Centralną częścią kompozycji parku był położony w pobliżu pałacu zespół kilku stawów kaskadowych. Wokół nich przeprowadzono ścieżki, aleje i polany widokowe. Po 1797 r. na terenie parku wzniesiono liczne pawilony i budowle ogrodowe: dom ogrodnika, dom rybaka, belweder-herbaciarnię, pseudogotyckie opactwo – mauzoleum Redenów, cylindryczną wieżę widokową, ruiny amfiteatru i salon ogrodowy. Dzięki osobistym kontaktom, najpierw Redena, a potem jego żony z dworem pruskim i wybitnymi ludźmi tamtej epoki, m.in. z poetą Johannem Wolfgangiem Goethem, Bukowiec stał się ważnym ośrodkiem życia kulturalnego i towarzyskiego. W roku 1815, po śmierci hrabiego von Redena, majątek w Bukowcu przejęła jego żona Juliana Fryderyka, zwana „matką Kotliny Jeleniogórskiej”. To ona była inicjatorką osiedlenia w Mysłakowicach wygnanych z Austrii Tyrolczyków z doliny Zillertal. Dobra w Bukowcu w 1855 r. odziedziczyła jej bratanica Maria Karolina von Riedesel zu Eisenbach. Po wojnie w pałacu działa szkoła rolnicza, a pobliski folwark i park był zarzą-

Mysłakowice, held by the von Kolberg brothers, dates back to 1385. Building of the Baroque palace is commonly ascribed to Maximilian Leopold von Reibnitz, in the second half of the 18th c. But it was August Neidhard von Gneisenau, an eminent Prussian military leader who, after 1816, had the Baroque palace rebuilt in the neo-classicist style. In 1831, the count's heirs sold the property to Frederick William III, the King of Prussia, who converted it into a crown majorat. The palace was again stylistically modernized in the years 1832 – 1835 by the court architect of the Kingdom of Prussia, K. F. Schinkel. It was also then that the vast landscape park was established in the vicinity of the palace, under the supervision of Lenné. After the King's death, Mysłakowice was inherited by his widow – Augusta von Harrach, the Duchess of Legnica, but sold it in 1840 to the heir to the throne Frederick William IV, who personally took care of another rebuilding of the palace and involved the architect August Stüler in it. Schinkel's disciple added new interiors to the residence and gave it the present, neo-Gothic character. The property remained in the hands of the Hohenzollern family until 1909, when the crown majorat was dissolved. After its dissolution, the direct management of the estate was taken over by the Starost of the Jelenia Góra county. In the years 1920-1921, the estate was divided into two parts. The west part with the park, palace and farm was purchased by Ernst Rudolf, a manufacturer from Saxony, the owner of a linen factory in Mysłakowice. The east part, known as 'the remains', with the mill, saw-mill and the villa of the Duchess of Legnica was taken over by Guid Feustel. After World War II, the palace and park layout was divided among various owners e.g. State Forests and PGR (State Agricultural Farm), and the palace and the former villa of the Duchess of Legnica were to serve educational purposes.

The palace and park complex in Bukowiec is the life work of the creator of the mining and metallurgic industry in Silesia. A breakthrough in the history of the estate was 1785, when the property came into the hands of count Frederick Wilhelm von Reden, a minister for mining and metallurgy in the Prussian government. Around 1800, the palace was rebuilt in the classicist style by Friedrich Rabe from Berlin. Utility buildings behind the palace were designed by a disciple of Langhans – Karl Gottfried Geisler. At the turn of the 18th and 19th century, around his seat in Bukowiec Reden created a romantic natural-landscape park, rated by its contemporaries among the most valuable and most beautiful in Prussia. It has still remained one of the largest layouts of that type in Poland. The central element of the park composition was a complex of several cascade ponds situated in the vicinity of the palace. Paths, avenues and viewing clearings were designed around the ponds. After 1797, numerous pavilions and garden features such as: a gardener's lodge, a fishing lodge, a belvedere – tea-house, a pseudo-Gothic abbey – the Reden family mausoleum, a cylindrical viewing tower, ruins of amphitheatre and a garden salon were erected in the park. Due to personal contacts, first of count Reden and later of his wife, with the Prussian court and eminent personages of that epoch, e.g. the poet Johann Wolfgang Goethe, Bukowiec became an important centre of cultural and social life. In 1815, after the death of count von Reden, the estate in Bukowiec was taken over by his widow Juliana Frederica, nicknamed the “mother of the Jeleniogórška Valley”. She initiated the settling of the Tyroleans from the Zillertall

Ryc. 4. Zespół pałacowo-parkowy w Bukowcu, fot. P. Napierała
Fig. 4. The palace and park complex in Bukowiec, photo by P. Napierała

Ryc. 7. Zamek w Karpnikach, fot. P. Napierała
Fig. 7. The castle in Karpniki, photo by P. Napierała

Ryc. 8. Pałac Dębowy w Karpnikach, fot. P. Napierała
Fig. 8. The Oak Palace in Karpniki, photo by P. Napierała

Ryc. 9. Pałac w Łomnicy, fot. P. Napierała
Fig. 9. The palace in Łomnica, photo by P. Napierała

Ryc. 10. Zespół pałacowo-parkowy w Wojanowie, fot. P. Napierała
Fig. 10. The palace and park complex in Wojanowie, photo by P. Napierała

dzany przez PGR. Obecnie w pałacu mieści się siedziba Związku Gmin Karkonoskich, a folwark i park został własnością Fundacji Doliny Pałaców i Ogrodów Kotliny Jeleniogórskiej, która planuje stworzenie w nim centrum edukacyjno-szkoleniowego.

Zamek w Karpnikach to siedziba księcia Wilhelma Pruskiego i jego żony Marianny. Powstanie warowni związane jest z fundacją księcia Bolesława IV lub Henryka Brodatego. Następnie właścicielami Karpnik było szereg śląskich rodów. W latach 1426-1427 zamek został zniszczony przez husytów, ale jeszcze w XV w. wzniesiono nową warownię. Wielokrotnie przebudowywany obiekt w 1822 r. nabył ówczesny gubernator Nadrenii, książę Wilhelm Pruski, młodszy brat króla Fryderyka Wilhelma III, który urządził tu swoją letnią rezydencję. Następna przebudowa pałacu przeprowadzona została w pierwszej połowie XIX w. Prace budowlane zakończone zostały w 1846 r. Pałac otrzymał wówczas neogotycki kostium i romantyczno-obronny charakter. Powstały wokół pałacu park przypisywany jest ogrodnikowi Walterowi z Bukowca, który pod kierunkiem hrabiny Reden oraz księżnej Marianny przekształcił założenie w Karpnikach w ponad 300-hektarowy park krajobrazowy. Plany danych budowli ogrodowych można z dużym prawdopodobieństwem przypisać Fryderykowi Schinklowi. Pałac w Karpnikach był często odwiedzany przez cesarza Wilhelma, zwłaszcza w jego młodości. Bywał tu także kilkakrotnie car rosyjski Mikołaj I. Po śmierci księcia Wilhelma Pruskiego pałac wraz z dobrami przeszedł w posiadanie jego córki Elżbiety, żony księcia Carola von Hessen, która pozostawiła Karpniki swoim trzem synom. W rękach książąt Hessen-Darmstadt zamek pozostał do 1945 roku. Po II wojnie światowej w pałacu mieściła się do 1950 r. Wyższa Szkoła Ludowa. Następnie pałac często zmieniał właścicieli. Obecnie jest remontowany.

Pałac Dębowy w Karpnikach znajduje się zaledwie kilkaset metrów od pałacu Wilhelma Pruskiego. W 1875 r. marszałek dworu księstwa Hesji, Ulrich de Tomneux von Saint Paul na otrzymanej od księcia ziemi wznosił okazałą rezydencję ze wspaniałym ogrodem, do którego sprowadził wiele egzotycznych okazów botanicznych. Eklektyczna budowla wzniesiona została w tradycji budownictwa pruskiego z elementami zdobniczymi rodem ze Szwajcarii. To jedna z najbardziej urokliwych rezydencji Śląska ze znakomicie zachowanymi elementami wystroju wewnątrz: stropami, witrażami, boazeriami, kominkami i dekoracjami malarskimi. Baron von Saint Paul osobiście zaplanował rozkład pałacowego ogrodu, którego realizację rozpoczęto po 1878 roku, tworząc rozległy naturalistyczny park. Nadano mu miano pierwszego ogrodu botanicznego w Prusach. Wykorzystano wówczas istniejące warunki terenowe, zastane zadrzewienie i podmokłe polany leśne. Pałac obecnie stanowi własność prywatną i przywrócono mu funkcję rezydencji.

Pałac i Dom Wdowy w Łomnicy to jeden z pierwszych odrestaurowanych po wojnie zespołów rezydencjonalnych w Kotlinie Jeleniogórskiej. Już w XV w. majątek pozostawał w rękach znakomitego śląskiego rodu Zedlitzów. Później należał do rodzin Tomagninich i Mentzlów, bogatych kupców z Jeleniej Góry. W latach 1835-1945 Łomnica należała do rodziny von Küsterów. Dobra zakupił w 1835 r. Carl Gustaw von Küster, poseł i pełnomocnik

Valley, who were exiled from Austria, in Mysłakowice. In 1855, the estate in Bukowiec was inherited by her niece Maria Karolina von Riedesel zu Eisenbach. After the World War II, an agricultural school functioned in the palace, and the nearby farm and park were managed by the PGR (State Agricultural Farm). Nowadays the palace is the seat of the Związek Gmin Karkonoskich (Karkonosze Districts Union), and the farm with the park belong to the Foundation of the Jeleniogórska Valley of Palaces and Gardens, which plans to create an educational and training centre there.

The castle in Karpniki was the seat of Prince William of Prussia and his wife Marianna. Building the stronghold is associated with the foundation by Duke Bolesław IV or Henryk Brodaty (the Bearded). Then a succession of Silesian families were the owners of Karpniki. In the years 1426-1427, the castle was destroyed by the Hussites, but a new stronghold was erected still in the 15th century. The object was altered many times and, in 1822, it was purchased by the then governor of Rhineland, Prince William of Prussia, a younger brother of King Frederick William III, who established his summer residence here. The next alteration of the palace was carried out in the first half of the 19th century. Construction work was completed in 1846. The palace acquired then its neo-Gothic costume and the romantic – defensive character. The park, created around the palace, has been ascribed to the gardener Walter from Bukowiec who, under the guidance of the countess von Reden and the Princess Marianna transformed the layout in Karpniki into an over 300-hectare landscape park. The plans of garden buildings are fairly likely to have been designed by Frederic Schinkel. The palace in Karpniki was frequently visited by the Emperor Wilhelm, particularly in his youth. The Russian Tsar Nicholas I also visited there several times. After the death of Prince William of Prussia, the palace with the estate was inherited by his daughter Elisabeth, the wife of Duke Carol von Hessen, who left Karpniki to her three sons. The castle remained in the hands of the Dukes von Hessen-Darmstadt until 1945. After the World War II the palace housed a Public College until 1950. Later the palace owners changed frequently. Currently the palace is being renovated.

The Oak Palace in Karpniki is situated merely several hundred metres from the palace of William of Prussia. In 1875, the court marshal of the Duchy of Hesse – Ulrich de Tomneux von Saint Paul – on the land obtained from the Duke he erected an impressive residence with a magnificent garden for which he imported many exotic botanical specimens. The eclectic building was erected according to the Prussian building tradition with Swiss-like decorative elements. It is one of the most charming Silesian residences with perfectly preserved elements of interior decoration: ceilings, stained glass, wood panelling, fireplaces and painting decorations. Baron von Saint Paul personally planned the layout of the palace garden, which was realised after 1878 creating a vast natural landscape park. It was named the first botanical garden in Prussia. The existing terrain conditions, trees and boggy forest clearings were encompassed in it. Nowadays the palace is a private property and has been restored to its original residential function.

The palace and the Widow's House in Łomnica has been one of the first residential complexes in the Jeleniogórska Valley restored after the World War II. As early as the 15th c. the estate was in the hands of the eminent Sile-

ministra króla pruskiego na dworze neapolitańskim. Wczesnobarokowy dwór przebudowano na barokowy pałac w latach 1705-1725. Ale dzisiejszy jego wygląd to efekt przebudowy z lat 1838-1844, po przejściu pałacu przez rodzinę Küsterów. Jej projektantem i realizatorem był Albert Tollberg. Całość założenia pałacowego, na które składa się oprócz budynku głównego również Dom Wdowy i folwark, otacza park krajobrazowy, który według ostatnich ustaleń powstał w 1835 r. z wykorzystaniem naturalnego nadbrzeżnego ukształtowania terenu. Z zachowaniem z tego czasu korespondencji wynika, że przy planowaniu parku brał udział berliński architekt J.P. Lenné. Po II wojnie światowej w pałacu mieściła się szkoła rolnicza, a następnie szkoła podstawowa. Obiekt stopniowo popadał w ruinę. Obecnie, po odkupieniu go od Skarbu Państwa przez potomków ostatnich przedwojennych właścicieli i pełnej odbudowie, pełni funkcję hotelową i kulturalną.

Zespół pałacowo-parkowy w Wojanowie to najbardziej malownicza rezydencja romantyczna w Kotlinie Jeleniogórskiej. Pierwsze wzmianki o dobrach pochodzą z końca XIII w. Od 1281 r. rycerskie lenno należało do rycerzy von Schildau. Na początku XVI w. część dóbr przeszła w ręce rodziny Schaffgotschów, a następnie Zedlitzów. W 1607 r. Nickel von Zedlitz und Nimmersath wybudował nowy, renesansowy dwór warowny, który spłonął podczas wojny trzydziestoletniej, w 1643 r. Odbudowany pałac otrzymał już wystrój barokowy, choć wykorzystano do jego wzniesienia zachowane mury i elementy renesansowego dworu. Karl Ike w latach 1832-1834 dokonał przebudowy obiektu, która nadała mu jego dzisiejszy wygląd. Przebudowy dokonano w modnym wówczas stylu neogotyckim, a dokładniej w jego klasycystycznej, wczesnej odmianie. 9 maja 1839 r. dziedziczna lenna posiadłość rycerska Wojanów przeszła w posiadanie księżniczki Luizy, żony księcia Fryderyka Niderlandzkiego, córki króla pruskiego Fryderyka Wilhelma III. Para książęca dokonała kolejnej przebudowy pałacu w latach 1839-1840. Przyjmuje się, iż prace budowlane prowadził wówczas uczeń Schinkla, Friedrich August Stüler lub Hermann Alexander Wentzel, architekt księcia holenderskiego. Powstał wtedy również kilkunastohektarowy park krajobrazowy przekształcony w pierwszej poł. XIX wieku przez P.J. Lennégo, architekta króla pruskiego. Dobra w Wojanowie należały do pruskiego domu panującego do 1908 r. Po wojnie w pałacu i folwarku znajdował się PGR. W latach dziewięćdziesiątych XX w. pałac przeszedł w ręce prywatne. Obecny właściciel, spółka „Pałac Wojanów” przeprowadziła w nim szeroko zakrojone prace rewaloryzacyjne, przeznaczając go na centrum hotelowo-konferencyjne.

Zespół pałacowo-gospodarczy w Wojanowie-Bobrowie to rezydencja wzniesiona najprawdopodobniej w miejscu średniowiecznego zamku zwanego Boberstein, który powstał w 1450 r. W XVI wieku stała tam także wieża rycerska. W czasie wojny trzydziestoletniej warownię zburzono. W latach 1880-1922 zamek był własnością rodziny von Decker, która przebudowała go w 1894 r. w stylu neorenesansowym wg planów berlińskiego architekta Paula Roetgera. W 1933 r. cały majątek przeszedł na własność skarbu państwa, a w latach 1942-1945 budowla służyła za obóz dla internowanych więźniów z Luksemburga. Po wojnie na zamku stacjonowały wojska Armii Czerwonej,

sian family of Zedlitz. Later it belonged to the families of Tomagnini and Mentzl, rich merchants from Jelenia Góra. In the years 1835-1945 Łomnica belonged to the von Küster family. The estate was purchased in 1835 by Carl Gustav von Küster, a member of Parliament and a plenipotentiary to the minister of the King of Prussia at the court in Naples. The early-Baroque manor was converted into a Baroque palace during the years 1705-1725. But its present-day appearance is the effect of the transformation during the years 1838-1844, after the palace had fallen into the hands of the Küster family. It was designed and realized by Albert Tollberg. The whole palace complex, which besides the main building comprises also the Widow's House and the farm, is surrounded by the landscape park which, according to recent findings, was created in 1835 using the natural riverside lay of the land. The preserved correspondence from the period revealed that an architect from Berlin, J. P. Lenné, participated in planning the park. After World War II the palace housed an agricultural college, and later a primary school. The object was gradually falling into ruin. Currently, after having been purchased from the State Treasury by the descendants of the last, pre-war owners and a complete refurbishment, the complex serves hotel and cultural functions.

The palace and park complex in Wojanow is the most picturesque romantic residence in the Jeleniogórška Valley. The first mention of the estate dates back to the end of the 13th c. Since 1281 this tenure belonged to the knights von Schildau. At the beginning of the 16th c. a part of the estate was transferred into the hands of the Schaffgotsch family, and then the Zedlitz family. In 1607, Nickel von Zedlitz und Nimmersath built a new Renaissance fortified manor, which was burnt down in 1643 during the Thirty Years' War. The rebuilt palace was given Baroque decoration, though preserved walls and elements of the Renaissance manor were used for its construction. In the years 1832-1834, Karl Ike carried out alterations to the object, which gave it its present-day appearance. Alterations were made in the fashionable then neo-Gothic style, or more precisely in its early, classicist version. On May 9, 1839, the hereditary knightly tenure of Wojanów became the property of Princess Louise, the wife of Prince Frederick of the Netherlands, and the daughter of Frederick William III, the King of Prussia. The Prince and Princess had the palace altered again in the years 1839-1840. It is assumed, that construction work was conducted by a disciple of Schinkel, Friedrich August Stüler or Hermann Alexander Wentzel, an architect of the Dutch prince. The several-hectare landscape park, transformed by P. J. Lenné, an architect to the King of Prussia in the first part of the 19th century, was also created then. The estate in Wojanow belonged to the ruling house of Prussia until 1908. After the war a PGR was located in the palace and estate. During the 1990s the palace became a private property. Its present owner – company “Pałac Wojanów” – conducted large-scale renovation work intending it for a hotel and conference centre.

The palace and farm complex in Wojanow-Bobrow is a residence most probably erected to replace a medieval castle called Boberstein, which was built in 1450. In the 16th century a knight's tower also stood there. During the Thirty Years' War the stronghold was demolished. In the years 1880-1922, the castle belonged to the von Decker family, who rebuilt it in 1894 in the neo-Renaissance style according to

Ryc. 11. Zespół pałacowo-gospodarczy w Wojanowie-Bobrowie, fot. P. Napierała
 Fig. 11. The palace and farm complex in Wojanów-Bobrow, photo by P. Napierała

Ryc. 12. Pałac w Stanisław Górnym, fot. P. Napierała
 Fig. 12. The palace in Stanisław Górnym, photo by P. Napierała

Ryc. 13. Pałac Ciszycza w Kowarach, fot. P. Napierała
 Fig. 13. The Ciszycza palace in Kowary, photo by P. Napierała

później zamieszkiwany był przez greckich uchodźców politycznych, by w końcu stać się ośrodkiem wakacyjnym dla dzieci i młodzieży i siedzibą PGR. Obecnie jest własnością prywatną.

Pałac w Stanisław Górnym to późnobarokowa rezydencja wybudowana w 1787 r. przez hrabiego Heinricha XXXVIII von Reuss. Około 1790 r. powstał tu imponujący publiczny park krajobrazowy, w którego obrębie znalazły się formacje skalne góry Witoszy. Gości przyciągała tutaj także pustelnia „łomnickiego proroka” Georga Rischmanna oraz gospoda, w której serwowano likier ziołowy z lokalnej wytwórni „Stansdorferei”. W 1835 r. majątek odziedziczył książę Heinrich LXIII von Reuss. Dzięki niemu powiększono w 1806 r. powstałe już założenia krajobrazowe w stylu parku angielskiego. Rozbudowując park książę postanowił zbudować na górze Grodna (506 m n.p.m.), między Stanisławem a Marczycami, zameczek myśliwski – romantyczną sztuczną ruinę przypominającą średniowieczne warownie. Od 1918 r. założenie, zwane „Ruiny Zamku Henryka,” ulegało dewastacji. Po II wojnie światowej mieścił się tu m.in. ośrodek szkoleniowy straży pożarnej. Dziś pałac jest własnością prywatną i mieści się w nim hotel i restauracja. Ruiny Zamku Henryka na Grodnej są obecnie własnością Lasów Państwowych.

Pałac Ciszycza w Kowarach to niewielka, malownicza budowla wspaniale zlokalizowana na przedmieściach Kowar. Pierwszym znanym właścicielem posiadłości był hrabia Malzahn, następnym śląski minister prowincji

the plans of an architect from Berlin, Paul Roetger. In 1933, the whole estate was taken over by the State Treasury, and during the years 1942-1945 the building was used as an internment camp for prisoners from Luxemburg. After the war the Red Army troops were stationed in the castle, and later it was inhabited by Greek political refugees, to finally become a holiday centre for children and teenagers, and a seat of PGR. Nowadays it is a private property again.

The palace in Stanisław Górnym is a late Baroque residence built in 1787 by count Heinrich XXXVIII von Reuss. Around 1790, an imposing public landscape park was created here, which encompassed the rock formations of Witosza Mountain. Guests were also attracted by the hermitage of the “prophet from Łomnica” Georg Rischmann, and the inn which served a herb liqueur from the local “Stansdorferei” manufacture. In 1835, the estate was inherited by Duke Heinrich LXIII von Reuss. Thanks to him, the already existing landscape layout in the style of an English park was expanded in 1806. While extending the park, the Duke decided to build a hunting lodge – a romantic artificial ruin resembling medieval fortresses – on Grodna Mountain (506 m AMSL), between Stanisław and Marczyce. Since 1918, the layout known as “Ruins of Henry’s Castle”, has been deteriorating. After World War II the residence housed e.g. a training centre for the fire brigade. Today the palace is a private property and houses a hotel and a restaurant. The Ruins of Henry’s Castle on Grodna nowadays belong to the State Forests.

hrabia Carl Georg von Hoym, który w latach dziewięćdziesiątych XVIII w. wznosił niewielki pałacyk w stylu empire. W 1825 roku dwór wraz z majątkiem, po trzyletnim okresie dzierżawy, nabył książę Antoni Radziwiłł, pełniący w latach 1815-1833 funkcję namiestnika Wielkiego Księstwa Poznańskiego. Remont wnętrza został wykonany pod wpływem uznanego architekta K.F. Schinkla. Ciszycę odwiedzał często brat ówczesnego króla, książę Wilhelm Pruski z żoną. Po śmierci Antoniego Radziwiłła i jego żony Luizy Brandenburskiej majątek odziedziczyła ich córka Eliza, zaręczona w młodości z księciem Wilhelmem. Nazywana Aniołem z Ciszycy, ze względu na liczne akcje dobroczynne w okolicy, mieszkała w rezydencji do 1836 r. Następnie dobra przeszły w posiadanie jej siostry Wandy, żony księcia Adama Czartoryskiego. Potomkowie Wandy i Adama Czartoryskich mieszkali w Ciszycy do 1927 roku, tj. do czasu, gdy majątek zakupił baron von Stein-Äcker, który poddał pałacyk kolejnej renowacji. Obecnie pałac i oficyna są własnością prywatną. Siedziba otoczona została niewielkim romantycznym parkiem krajobrazowym, założonym na początku XIX wieku. Otaczając dwór od frontu, z jednej strony park opiera się o podnóże góry, z drugiej łączy się z pobliskimi polami.

The Ciszycza Palace in Kowary is a small, picturesque building beautifully located on the outskirts of Kowary. The first known owner of the property was count Malzahn, succeeded by the Silesian minister of the province, count Carl Georg von Hoym who in the 1790s erected a small palace in the empire style. In 1825, after a three-year period of tenancy, the manor with the estate were purchased by Prince Antoni Radziwiłł who, in the years 1815-1833, was the Duke-Governor of the Grand Duchy of Poznań. The interior was redecorated under the influence of the well-known architect, K. F. Schinkel. Ciszycza was frequently visited by the brother to the then king, Prince William of Prussia with his wife. After the death of Antoni Radziwiłł and his wife Louise of Prussia, the estate was inherited by their daughter Eliza who, in her youth, had been engaged to Prince William. Nicknamed the Angel from Ciszycza because of numerous charity events in the area, she lived in the residence until 1836. Then the estate came into the ownership of her sister Wanda, the wife of Prince Adam Czartoryski. The descendants of Wanda and Adam Czartoryski resided in Ciszycza until 1927, i.e. till the time when the estate was purchased by baron von Stein-Äcker, who had the palace renovated again. Nowadays the palace and the outbuilding are a private property. The palace is surrounded by a small romantic landscape park, laid out at the beginning of the 19th century. Surrounding the palace from the front, on one side the park stops at the foot of the mountain, on the other it merges into nearby fields.

Streszczenie

Kotlina Jeleniogórska jest pod względem bogactwa kulturowego, szczególnie rezydencjonalnego, wyjątkowym miejscem w Polsce. Na niewielkim obszarze, zaledwie 100 km², odnaleźć można 30 historycznych majątków ziemskich i warowni. Są wśród nich gotyckie zamki i wieże obronne, renesansowe dwory, barokowe pałace i wspaniałe XIX-wieczne – neogotyckie, neorenesansowe czy klasycystyczne rezydencje, wznoszone przez najwybitniejszych architektów epoki. Obok reprezentacyjnych budowli, szczególnie w XIX w., zakładano również rozległe parki krajobrazowe. Wzbogacone o wspaniałą architekturę ogrodową (sztuczne ruiny zamków i opactw, świątynie greckie, domy ogrodnika, myśliwego czy rybaka) przenikały na okoliczne wzgórza i w doliny, wtapiały się w dziewicze lasy. Połączenie niezwykłego krajobrazu Karkonoszy i Rudaw Janowickich z artystycznymi wizjami twórców minionych wieków stworzyło wspaniały krajobraz kulturowy całego regionu. Nie tylko różnorodność, ale i liczba historycznych założeń pałacowych i dworskich jest tu wyjątkowa. Fundacja Doliny Pałaców i Ogrodów zabiegając o powszechne uznanie tego dziedzictwa zainicjowała najpierw utworzenie Parku Kulturowego Kotliny Jeleniogórskiej, który powołano w 2008 r., a później zabiegała o wpis rezydencji pałacowych na listę najważniejszych zabytków w Polsce. Z wielką satysfakcją możemy dziś zaprezentować 11 rezydencji pałacowo-parkowych Kotliny Jeleniogórskiej, które rozporządzeniem Prezydenta Rzeczypospolitej znalazły się na liście Pomników Historii.

Abstract

The Jeleniogórska Valley is a unique place in Poland as far as the wealth of cultural heritage, and particularly palace residences, are concerned. In a relatively small area, covering merely 100 km², one can find 30 historical estates and fortresses. They include Gothic castles and keeps, Renaissance manors, Baroque palaces and magnificent 19th-century neo-Gothic, neo-Renaissance or classicist residences, erected by the most eminent architects of the epoch. By the formal buildings, particularly in the 19th century, vast landscape parks were laid out. Enriched with fantastic garden features (artificial ruins of castles and abbeys, Greek temples, gardener's, hunting or fishing lodges) they spread onto the surrounding hills and into the valleys, blended into virgin forests. The combination of the unique landscape of the Karkonosze and Rudawy Janowickie mountain ranges with artistic visions of creators from the past centuries resulted in a magnificent cultural landscape of the whole region. Not only the variety, but also the number of historic palaces and manorial complexes is unique here. The Foundation of the Valley of Palaces and Gardens, seeking common appreciation for that heritage, initiated establishing the Cultural Park of the Jeleniogórska Valley which took place in 2008, and later made efforts to enter palace residences into the list of the most valuable monuments in Poland. With enormous satisfaction we can today present 11 palace and garden residences from the Jeleniogórska Valley which, by the decision of the President of the Republic of Poland, were entered into the List of Historic Heritage.